

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка
Навчально-науковий інститут історії,
права та міжнародних відносин
Кафедра історії України

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ
VI Міжнародної наукової конференції

8–9 грудня 2023 р.

ЧАСТИНА 1

Суми – 2024

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
(протокол № 4 від 28 листопада 2023 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- Оліцький В.О.**, кандидат історичних наук, завідувач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (голова)
- Жуков О.В.**, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Іваницька С.Г.**, доктор історичних наук, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Кудінов Д.В.**, доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Литвиновська Ю.А.**, викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Михтуненко В.В.**, кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Подрєз Ю.В.**, кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка
- Тарабан Ю.В.**, доктор філософії у галузі освіти/педагогіки, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

I-90 Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Суми, 8–9 грудня 2023 р.). У 2 ч. Ч. 1. – Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. – 237 с.

Збірник містить доповіді та повідомлення учасників VI Міжнародної наукової конференції Історико-краєзнавчі дослідження: традиції та інновації. Розрахований на викладачів вищих і середніх навчальних закладів, науковців, аспірантів, студентів, усіх, хто цікавиться історією.

Матеріали подані в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, власних імен, географічних назв, посилань на джерела тощо. Редколегія може не поділяти погляди авторів публікацій.

УДК 908:005.745](477.52)(06)

© Колектив авторів, 2024

© ФОП Цьома С.П., 2024

Кахерський Юрій Віталійович СТУДІЯ «ДВІ РУСЬКІ НАРОДНОСТІ» М. І. КОСТОМАРОВА В ПОГЛЯДАХ Ю. А. ПІНЧУКА.....	121
Kizlova Antonina MEETING OF THE RELICS OF ST. REV. EURHROSZYNE IN LYUBECH (1910).....	124
Коваль Юрій Георгійович НОВИЙ ПУНКТ ПЕРВІСНОГО КРЕМНЕОБРОБНОГО ВИРОБНИЦТВА В ОКОЛИЦЯХ М. КРАМАТОРСЬКА	129
Коренська Людмила Миколаївна, Медведєв Ігор Анатолійович ВАЖЛИВІСТЬ МУЗЕЙНОЇ ТА АРХЕОЛОГІЧНОЇ НАУКИ (НА ПРИКЛАДІ ТРОСТЯНЕЦЬКОЇ ОТГ)	133
Корост Ігор Іванович ДЕЯКІ АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ НАУКОВОГО ВИВЧЕННЯ БІЛЬСЬКОГО АРХЕОЛОГІЧНОГО КОМПЛЕКС	137
Коротя Олексій Володимирович СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОНІТОРИНГУ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ	142
Костишин Іван Васильович, Боян-Гладка Світлана Петрівна СИМВОЛІЗМ ВОІНА В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ ПОЧАТКУ ХХ–ХХІ ст.....	145
Костючок Петро Леонтійович ШКІЛЬНА ПОЛІТИКА ЩОДО РУСИНІВ/УКРАЇНЦІВ У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ У 1930-Х РР.....	149
Кубрак Олег Вікторович ДІЯЛЬНІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ СУМСЬКОЇ ГО «СЛОБОЖАНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ»).....	153
Кудінов Дмитро Валерійович «І БУКЕТИ, І СОЛОНІ ОГІРКИ»: ДО ІСТОРІЇ ПЕРШОГО СТАЦІОНАРНОГО ТЕАТРУ В М. СУМИ	156
Куц Ярослав Миколайович РОЖНОВСЬКИЙ ЙОСИП ЙОСИПОВИЧ: МАТЕРІАЛИ ДО БІОГРАФІЧНОГО ДОСЬЄ	161
Лебедева Аліна Володимирівна БАХМУТ НА МАЛЮНКАХ З АЛЬБОМУ ПОЧАТКУ ХХ СТ. ІЗ ФОНДОВОГО ЗІБРАННЯ СУМСЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ	164

11. Пономаренко М. Комсомолія Золотоніщини. *Прапор Леніна*. 1978, серпень–жовтень.
12. Пономаренко М. Вклад золотонісців в об'єднання радянських республік. *Прапор Леніна*. 1982, 7 січня.
13. Пономаренко М. З Леніним у серці. *Прапор Леніна*. 1983, 16 липня.
14. Пономаренко М. Комуніст Терещенко (Лебідь). *Прапор Леніна*. 1983, 6 серпня.
15. Пономаренко М. Перший натиск бурі. *Прапор Леніна*. 1985, 7 лютого.
16. Пономаренко М. Чорні дими над селами. *Черкаська правда*. 1989, 10 лютого.
17. Пономаренко М. Сергій Шелухин. *Златокрай*. 1993, 31 липня.
18. Пономаренко М. Заява демократичного об'єднання «Золотоніщина». *Златокрай*. 1995, 18 січня.
19. Пономаренко М. Під чорними прапорами. *Златокрай*. 1999, 30 квітня.
20. Пономаренко М. Вогняний –19 рік. *Златокрай*. 1999, 16 липня.
21. Пономаренко М. Отаман Зелений. *Златокрай*. 1999, 23 липня.
22. Пономаренко М. «Червоні» громлять «Зелених». *Златокрай*. 1999, 10 вересня.
23. Пономаренко М. Холодноярська республіка. *Черкаський край – земля Богдана і Тараса: Культурологічний збірник / за ред. Б.В. Губського*. Київ: Українські пропілеї, 2003. С. 594–605.
24. Спасибі, робсількори. *Прапор Леніна*. 1971, 1 січня.

Кахерський Юрій Віталійович

аспірант кафедри історії України,

археології та краєзнавства

Національного університету

«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

СТУДІЯ «ДВІ РУСЬКІ НАРОДНОСТІ»

М. І. КОСТОМАРОВА В ПОГЛЯДАХ Ю. А. ПІНЧУКА

Дослідження наукової спадщини видатного українського історика, етнографа та громадського діяча М. І. Костомарова розпочалося на початку ХІХ ст. та триває досі. Одним з визначних дослідників наукового доробку М. І. Костомарова справедливо вважається Юрій Анатолійович Пінчук (1937-2012) – український історик, дослідник проблем історіографії та джерелознавства України, зокрема життя та творчої спадщини М. І. Костомарова, Т. Г. Шевченка, М. С. Грушевського, І. Я. Франка, Д. І. Дорошенка. засновник міждисциплінарної наукової галузі – костомаровознавства. Ю. А. Пінчук присвятив левову частку своїх досліджень вивченню діяльності М. І. Костомарова, репрезентації його поглядів на суспільно-політичні процеси та історичний поступ у творенні української народності та державності.

Однією зі знакових праць М. І. Костомарова, де спростовано думку про існування лише однієї руської народності, виголошено

про відмінності українців та росіян, вперше проаналізовано українську ментальність, є програмна публіцистична стаття «Дві руські народності», опублікована в журналі «Основа» № 3 1861 р. Ця розвідка по праву вважається науково-політичною студією та відкритим антиімперським виступом.

Стаття викликала шалений резонанс в тогочасному суспільстві, її автора було звинувачено (що мало особливий резонанс під час польського повстання 1863–1864 рр.), з одного боку, в сепаратизмі та українофільстві, пізніше – в українському буржуазному націоналізмі, з іншого, – в москвофільстві [3, с. 156]. Дослідниця М. І. Федорченко зауважила, що сама ідея про «дві руські народності» була не лише гіпотезою про різну історичну долю двох народів, а й ствердженням про два відмінно різні народи: один – спадкоємець «київської» традиції свободи й індивідуалізму, другий – московської традиції авторитаризму й підкорення особи общиною [4, с. 22]. Яскраво виявлена думка автора щодо протиставлення російської общинності, яка поглинає особистісні прояви людини, українській персоналістичності. На переконання М. І. Костомарова, таке суспільне явище, як українська громада – це «добровільне товариство людей; хто хоче – належить до громади, а не хоче – виходить з неї» [2, с. 94-95]. На противагу означеному існує суспільство «східного сусіда», в якому фігурує «загальна воля», котра нівелює особистісні прояви.

Зазначимо, що Ю. А. Пінчук з-поміж інших дослідників долучився до наукового дискурсу, присвяченого праці М. І. Костомарова «Дві руські народності». На думку Ю. А. Пінчука, «поява цієї праці була також пов'язана з необхідністю дати відповідь на різке збільшення після 50-х років у Росії політичних мислителів, які б хотіли, щоб в країні була тільки одна руська народність, і не терпіли, коли їм указували не одну, а декілька, навіть якщо вони існували в давні часи. Тому рішуче розмежування української і великоруської стихій, показ своєрідності історичного процесу України і Росії мало велике значення, і не тільки наукове, а й громадське. Наявність української народності з її певним історичним шляхом розвитку давала право на самостійне національне і політичне існування Української держави» [3, с. 157]. Праця дозволяє розглянути відповідним чином погляди науковця, які склались на середину ХІХ ст., й їхню трансформацію, зокрема, щодо бачення процесу етногенезу українського народу.

Як зазначають науковці, поява цієї праці не була випадковою. Саме після 50-х рр. ХІХ ст. в українській спільноті виникла необхідність дати відповідь на різке збільшення полеміки, що пропагували тогочасні політичні мислителі відносно абсолютизації ідеї «однієї

руської народності». Так, наприклад, М. І. Костомаров писав: «...вважали себе за єдиний на весь світ вибраний щодо віри народ і через те не дуже легким духом дихали на одновірні народи – на Греків і Українців. Якщо тільки хоч трохи що було не схоже на їх народність – то в Москалів заслуговувало на погорду, вважалося за єресь, і на все несвоє вони дивитися згори» [2, с. 72].

Цілком слушно, що значний вплив на громадську та наукову думку мали ідеї щодо розмежування української і «великоруської» спільнот, показ своєрідності історичного процесу України. Саме такі ідеї, що переконливо доводили окремішність і величність історичного шляху становлення та розвитку української народності, давали беззаперечне право на самостійне національно-політичне існування України як держави. Саме тому Ю. А. Пінчук приділяв так багато уваги висвітленню поглядів означеного ученого на історію України. Аналізуючи думки мислителя, Ю. А. Пінчук зазначав, що М. І. Костомаров правильно трактував процес етногенезу українського народу, хоча й припустився деяких помилкових, на його думку, висновків. Зокрема, статтю «Дві руські народності» свого часу взяли на озброєння буржуазно-націоналістичні ідеологи, які використали її для аргументації своїх гіпотез щодо «безкласовості» та «загальнодемократичності» української нації, не дивлячись на те, що основні думки М. І. Костомарова суперечать постулатам таких інтерпретаторів його спадщини [3, с. 556].

Неповторність ідеї української народності, її значення щодо аргументації важливості україноцентричного мислення, розкриття ментальності українського народу підносять наукову працю М. І. Костомарова на якісно новий рівень в етнопсихологічних і соціально-культурних дослідженнях того часу. Наприклад, дослідниця О. Т. Гончар справедливо зауважує, що «...не всі висновки автора можна, як завжди, сприймати однозначно, проте вони є свідченням змін у науковому світогляді, коли від глибоко духовного сприйняття історії М. І. Костомаров переходить до більш реалістичних оцінок і суджень. Цей твір – продукт зрілого вченого, який давно відійшов від романтичних захоплень, а зосередився на науковості своїх тверджень, при цьому не зраджуючи своїм ідеалам» [1, с. 63]. Студія на політичному рівні аргументовано порівняла дві народності на основі заглиблення в національну психологію українського народу, виявила відмінні риси суспільної свідомості та поведінки, тим самим підкреслюючи самоцінність і самобутність українців, а отже незаперечність обґрунтування їх права на утворення суверенної української держави.

Ю. А. Пінчук зазначав, що М. І. Костомаров був засновником

нової наукової історичної школи, в основу якої було покладено вивчення етнопсихологічних особливостей народу. Такі думки, що були суголосні з поглядами Ю. А. Пінчука на означене питання, позиціонували його учні-послідовники: О. Т. Гончар, Н. О. Зіневич, О.В. Ясь та ін. Сам же Ю. А. Пінчук наголошував на тому, що саме завдяки неповторному історичному шляху розвитку української народності викристалізувалось право на самостійне національне і політичне існування незалежної Української держави.

Джерела та література

1. Гончар О.Т. Микола Костомаров і сучасна Україна. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2018. № 28. С. 54–66.
2. Костомаров М. І. Дві руські народності / Перекл. О. Кониський; Передне слово Д. Дорошенка. Ляйпціг: Українська Накладня. 111 с.
3. Пінчук Ю. А. Вибрані студії з костомаровознавства. Київ : Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, 2012. 608 с.
4. Федорченко І. М. «Проблема українського національного характеру в науковій спадщині М. Костомарова». *Вісник Київського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Українознавство*. 2008. № 12. с. 21–24.

Kizlova Antonina

*Doctor of Historical Sciences
National Technical University of Ukraine
«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»;
National Preserve «Kyiv Pechersk Lavra»*

MEETING OF THE RELICS OF ST. REV. EUPHROSYNE IN LYUBECH (1910)

During the reign of Nicholas I, a policy of assimilation was initiated in the western gubernias of the Empire, aiming to reinforce Russian identity and Orthodoxy. This approach involved compulsory religious unification. In 1832, the Orthodox Bishop of Mogilev began advocating for the relocation of St. Euphrosyne's relics from Kyiv Caves Lavra to Polotsk – the saint's hometown. Lavra vehemently opposed moving the sacred relics to the «semi-Orthodox Western Rus», expressing concerns that Catholics or Uniates might defame the relic there. The debate between the central religious authority and its periphery concluded in 1909 when the Holy Synod approved the relocation [3, с. 366–377]. From April 22nd to May 3rd, 1910, the relics were transported along the Dnipro [11].

The purpose of this paper is to identify the main features of organizing the reception of relics in Lyubech.

There was an announcement dated to April 1st, 1910, that, in